

Hnízdní ornitocenózy zámeckých parků ve Šternberku, Výšovicích a Jesenci

Breeding bird population of Castle estate in Šternberk, Výšovice and Jesenec

† František Hanák

HANÁK F. 2006: Hnízdní ornitocenózy zámeckých parků ve Šternberku, Výšovicích a Jesenci. *Breeding bird population of Castle estate in Šternberk, Výšovice and Jesenec*. Zprávy MOS 64: 69–73.

V letech 2000 až 2002 byl prováděn průzkum hnízdnic ornitocenóz v zámeckých parcích ve Šternberku, Výšovicích a Jesenci. Použita byla metoda liniového transektu, získané údaje byly zpracovány za použití základních hnízdnic charakteristik. Bylo zaznamenáno celkem 16, 48 a 51 druhů ptáků při abundanci 40, 170 a 239 ex. a průměrné denzité 543, 1072 a 2118 ex./10 ha. Jsou podány hodnoty denzity, abundance a dominance pro jednotlivé druhy a přehled distribuce dominance v jednotlivých parcích.

Between 2000 and 2002 were done research of the breeding bird population in castle estates in Šternberk, Výšovice and Jesenec. Author used transect method, data were analyzed using standard breeding characteristics. Overall were observed 16, 48 and 51 bird species, abundance was 40, 170 and 239 ex. and average density was 543, 1072 and 2118 ex. per 10 ha. There are given information about density, dominance and abundance of all observed species and overall rate of dominance distribution.

Keywords: breeding bird population, Castle estate bird population

Popis zkoumaných lokalit

Zámecký park ve Šternberku se rozkládá na ploše 4,4 ha, vznikl v letech 1907 až 1909 v přírodně krajinářské úpravě. Skládá se ze dvou hlavních částí, z nichž první je na úrovni zámku na mírně svažitém terénu a tvoří menší palouk lemovaný dřevinami. Druhá partie parku využívá terénního zvlnění v sousedství první části. I zde je ústřední palouk s několika soliterními stromy. Obě části parku jsou spojeny okružní cestou, která je vedena po vrstevnicích svahu. Park leží v nadmořské výšce 290 m a má sklon 6 až 28%. Roste zde 25 taxonů jehličnanů a 58 taxonů listnáčů. Pozoruhodný je počet druhů borovic (*Pinus cembra*, *P. jeffreyi*, *P. nigra* var. *austriaca*, *P. strobus*) a zeravů (*Thuja orientalis*, *T. plicata*, *T. occidentalis* f. *robusta* 'Rosenthalii', *T. plicata* 'Variegata'). Velmi cenný je převisající stříbrný smrk pichlavý (*Picea pungens* 'Argentea Pendens'), pestrolistý zeravinec japonský (*Thuj-*

opsis dolabrata 'Variegata') a statný tis červený (*Taxus baccata*). Z listnáčů stojí za pozornost lípa stříbrná (*Tilia tamentosa*), statná katalpa obecná (*Catalpa bignonioides*) a jírovec červený (*Aesculus x carnea*). Dobře vyvinuté je i keřové patro, roste zde čičkašník křovitý (*Caragana frutex*), skalník vrbolistý (*Cotoneaster salicifolius*), zimolez tatarský (*Lonicera tatarica*), rakytník řešetlakovitý (*Hippophae rhamnoides*), šeřík čínský (*Syringa x chinensis*) apod. Pokryvnost parku činí: byliny – 82%, keře – 39%, stromy – 58%). Stromy dosahují věku 80 až 140 roků. Faunistický sčítací čtverec území je 6269, zeměpisné souřadnice jsou 49°42' N, 17°18' E. Lokalita spadá do územního celku Nížký Jeseník. V okolí parku se nachází městská zástavba, zahrady a les.

Volně řešený zámecký park u zámku ve Výšovicích byl založen v roce 1864. Dendrologicky nejbohatší partie je položena bezprostředně za zámkem. V současné době má spíše charakter

lesního biotopu. Park má rozlohu 1,59 ha, leží v nadmořské výšce 210 m a má sklon 2%. Roste v něm 5 taxonů jehličnanů a 37 taxonů listnáčů. Zastoupeny jsou běžné smrky, borovice a zeravy. Z listnatých stromů jsou dominantní dub letní (*Quercus robur* 'Albomarmorata'), tulipánovník (*Liliodendron tulipifera*), dřezovec trojtrnný (*Gleditsia triacanthos*) a dřín obecný (*Cornus mas*). Pokryvnost parku činí: byliny – 73%, keře – 21%, stromy – 78%. Stáří stromů dosahuje 30 až 80 roků. Faunistický sčítací čtverec území je 6568, zeměpisné souřadnice jsou 49°25' N, 17°8' E. Lokalita spadá do územního celku Hornomoravský úval. Park je obklopen zástavbou, zahradami a zemědělskou půdou.

Před barokním zámekem v Jesenci, který stojí na mírně vyvýšeném místě, se rozkládá menší park o rozloze 0,19 ha (nadmořská výška 474 m, sklon 12%). Park je volně řešený a částečně leží na zalesněném terénu za zámekem. Roste zde 9 taxonů jehličnanů a 37 taxonů listnáčů. Za zmínku stojí zerav západní (*Thuja occidentalis* 'Ellwangeriana'), tavolníky (*Spirea x arguta*), šeříky (*Syringa x chinensis*), brčály (*Vinca minor* 'Variegata') a pustoryly (*Philadelphus coronarius* 'Duplex'). Pokryvnost parku činí: byliny – 83%, keře – 12%, stromy – 34%. Stromy dosahují věku 30 až 60 roků. Faunistický sčítací čtverec území je 6367, zeměpisné souřadnice jsou 49°36' N, 16°50' E. Lokalita spadá do územního celku Zábřežská vrchovina. V okolí parku se nachází zástavba, les a zahrady. Další údaje o zámeckých parcích uvádějí KŘÍŽ (1971), KŘÍŽ et al. (1978), HIEKE (1985) a PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ (1999).

Metodika

Při výzkumu byla použita standardní metodika liniového transektu (ŠŤASTNÝ 1974). Ostatní aplikace metod je shodná s metodikou použitou v pracích HANÁKA (1996, 2002) včetně synekologických charakteristik a analýzy ptačích společenstev.

Výsledky

Na zkoumané ploše zámeckého parku ve Šternberku bylo v hnízdním období let 2000 až 2002 zaznamenáno 51 druhů ptáků při abundanci 239 ex. a průměrné denzitě 543,2 ex./10 ha (tab. 1, v ní je rovněž uvedena individuální dominance). Ve sledovaném období nebyl zjištěn žádný eudominantní druh, dva druhy byly dominantní (kos černý, pěnkava obecná), 16 druhů bylo subdominantních, 14 recedentních a 19 subrecedentních. Distribuce dominance je znázorněna na obr. 1. Křivka ukazuje na příznivé rozložení dominance v hnízdních obdobích 2000 až 2002. Drobné lomy svědčí o zvýšené denzitě některých synantropních druhů ptáků. Simpsonův index dominance činí $c = 0,0173$ a svědčí rovněž o příznivém rozložení dominance v ptačím společenstvu zámeckého parku s větším počtem druhů s vyrovnanou početností. Z hodnot diverzity ($H' = 4,7121$) a ekvitability ($J' = 0,8472$) lze soudit na vyšší vliv antropického zatížení biotopu. O tom svědčí i zvýšená hodnota indexu antropického zatížení biotopu $IAA = 2,21$ (turistika, zvýšená návštěvnost parku a zámku, návštěvy škol a hrajících si dětí, blízkost sídlení). Ornitologická hodnota byla zjištěna $OV = 69,11$, jedná se tedy o území ornitologicky poměrně cenné. Na základě výzkumu lze konstatovat, že je ptačí synuzie zámeckého parku ve Šternberku relativně stabilní, ale ovlivněna blízkostí uměle pozměněného prostředí a návštěvností parku.

V zámeckém parku ve Výšovicích bylo zjištěno v hnízdním období let 2000 až 2002 celkem 48 druhů ptáků při abundanci 170 ex. a průměrné denzitě 1071,7 ex./10 ha (tab. 1, v ní rovněž individuální dominance). V parku nebyl zjištěn žádný eudominantní druh, dva druhy byly dominantní (vrabec domácí, pěnkava obecná), 18 druhů bylo subdominantních a 28 recedentních. Třída subrecedentních druhů nebyla obsazena. Strmější průběh křivky distribuce dominance (obr. 1) dokumentuje méně ustálené ptačí společenstvo s vyšší početností synantropních druhů.

Simpsonův index dominance ($c = 0,0213$) svědčí o tom, že jen několik druhů je ve funkci ekologických dominant. Toto potvrzují hodnoty diverzity ($H' = 4,7987$) a ekvitability ($J' = 0,8943$). Ornitologická hodnota ($OV = 55,14$) vypovídá o tom, že plocha parku patří mezi území ornitologicky poměrně cenné. Hodnota indexu antropického narušení biotopu ($IAA = 2,19$) indikuje mírně zvýšený stupeň ovlivnění člověkem (blízkosti rustikální zástavby, silnější frekvence na okolních komunikacích).

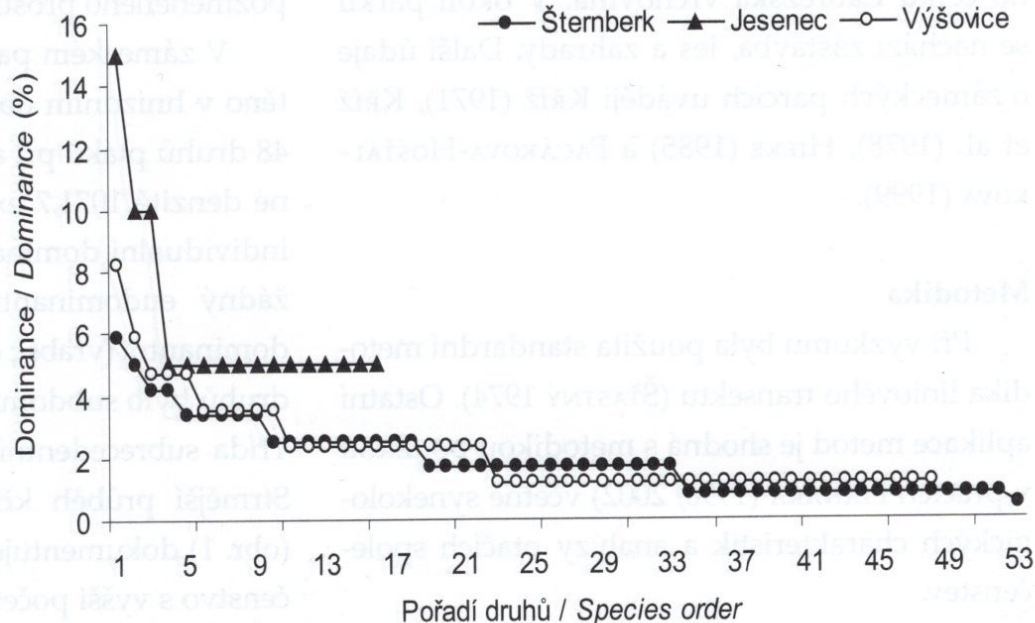
V zámeckém parku v Jesenci bylo v hnízdním období let 2000 až 2002 pozorováno celkem 16 druhů ptáků při abundanci 40 ex. a průměrné denzitě 2117,5 ex./10 ha (tab. 1, v ní rovněž individuální dominance). V uvedeném období byly zjištěny tři eudominantní druhy (kos černý, vrabec domácí, pěnkava obecná) a 13 druhů bylo dominantních. Třídy subdominantních, recedentních a subrecedentních druhů nebyly obsazeny. Křivka distribuce dominance (obr. 1) má strmý průběh a prezentuje neustálené ptáčí společenstvo s pouze synantropními druhy. Simpsonův index dominance $c = 0,8634$ svědčí o malém počtu druhů ve funkci ekologických dominant a o méně příznivém rozložení dominance. Hodnoty indexu diverzity ($H' = 2,9169$) a indexu ekvitability ($J' = 0,8049$) jsou úměrné malé rozloze parku a antropogennímu prostře-

dí. Z výsledků synekologických charakteristik vyplývá i stav ornitologické hodnoty území ($OV = 4,61$) a indexu antropického narušení biotopu ($IAA = 2,76$). Jedná se o území bez ornitologického významu s vysokou hodnotou IAA.

Literatura

- HANÁK F. 1996: Hnízdní ornitocenózy zámeckého parku v Budišově u Třebíče. *Zprávy MOS*, 54: 6–21.
- HANÁK F. 2002: Hnízdní ornitocenóza zámeckého parku v Budišově u Třebíče v roce 2001. *Zprávy MOS*, 60: 203–212.
- HIEKE K. 1985: Moravské zámecké parky a jejich dřeviny. SZN, Praha.
- KŘÍŽ Z. 1971: Významné parky Severomoravského kraje. *Profil*, Ostrava.
- KŘÍŽ Z. et al. 1978: Významné parky Jihomoravského kraje. *Blok*, Brno.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ B. et al. 1999: Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. *Libri*, Praha.
- ŠŤASTNÝ K. 1974: Návrh jednotné metodiky kvantitativního výzkumu ptáků. *Zprávy MOS*, 32: 13–21.

Obr. 1 / Fig. 1: Přehled distribuce dominance jednotlivých druhů ptáků v letech 2000–2002 / Overall rate of dominance distribution of breeding birds in 2000–2002

Tab. 1 / Tab. 1.: Abundance, denzita a dominance hnízdních ornitocenóz zámeckých parků v letech 2000 až 2002 / *Abundance, density and dominancy of Castle estate in 2000–2002*; A – abundance / *abundance*, d – denzita / *density* (ex./10 Ha), D – dominance / *dominancy* (%)

Druh / <i>Species</i>	Šternberk			Výšovice			Jesenec		
	A	d	D	A	d	D	A	d	D
<i>Falco tinnunculus</i>	2	4,54	0,83	-	-	-	-	-	-
<i>Columba livia f. domestica.</i>	-	-	-	4	25,21	2,35	-	-	-
<i>Columba palumbus</i>	8	18,18	3,34	6	37,82	3,52	-	-	-
<i>Columba oenas</i>	-	-	-	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Streptopelia decaocto</i>	6	13,63	2,51	6	37,82	3,52	2	105,9	5,0
<i>Streptopelia turtur</i>	4	9,09	1,67	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Cuculus canorus</i>	1	2,77	0,41	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Strix aluco</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Apus apus</i>	4	9,09	1,67	-	-	-	-	-	-
<i>Jynx torquilla</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Picus canus</i>	-	-	-	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Picus viridis</i>	2	4,54	0,83	-	-	-	-	-	-
<i>Dendrocopos major</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	2	105,9	5,0
<i>Delichon urbica</i>	4	9,09	1,67	-	-	-	2	105,9	5,0
<i>Anthus trivialis</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Motacilla alba</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Troglodytes troglodytes</i>	2	4,54	0,83	-	-	-	-	-	-
<i>Prunella modularis</i>	4	9,09	1,67	2	12,60	1,17	2	105,9	5,0
<i>Erithacus rubecula</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Luscinia megarhynchos</i>	2	4,54	0,83	-	-	-	-	-	-
<i>Phoenicurus ochruros</i>	4	9,09	1,67	4	25,21	2,35	2	105,9	5,0
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Turdus merula</i>	12	27,27	5,02	8	50,43	4,70	4	211,7	10,0
<i>Turdus pilaris</i>	4	9,09	1,67	6	37,82	3,52	2	105,9	5,0
<i>Turdus philomelos</i>	8	18,18	3,34	4	25,21	2,35	2	105,9	5,0
<i>Hippolais icterina</i>	4	9,09	1,67	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Sylvia curruca</i>	6	13,63	2,51	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Sylvia communis</i>	4	9,09	1,67	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Sylvia borin</i>	6	13,63	2,51	4	25,21	2,35	-	-	-

Druh / Species	Šternberk			Výšovice			Jesenec		
	A	d	D	A	d	D	A	d	D
<i>Sylvia atricapilla</i>	8	18,18	3,34	6	37,82	3,52	2	105,9	5,0
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Phylloscopus collybita</i>	10	22,72	4,18	8	50,43	4,70	2	105,9	5,0
<i>Phylloscopus trochilus</i>	6	13,63	2,51	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Regulus regulus</i>	2	4,54	0,83	-	-	-	-	-	-
<i>Muscicapa striata</i>	4	9,09	1,67	4	25,21	2,35	-	-	-
<i>Aegithalos caudatus</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Parus ater</i>	4	9,09	1,67	-	-	-	-	-	-
<i>Parus palustris</i>	-	-	-	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Parus caeruleus</i>	4	9,09	1,67	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Parus major</i>	6	13,63	2,51	4	25,21	2,35	2	105,9	5,0
<i>Sitta europaea</i>	4	9,09	1,67	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Certhia familiaris</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Oriolus oriolus</i>	4	9,09	1,67	4	25,21	2,35	-	-	-
<i>Lanius collurio</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Garrulus glandarius</i>	2	4,54	0,83	-	-	-	-	-	-
<i>Pica pica</i>	-	-	-	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Corvus monedula</i>	6	13,63	2,51	-	-	-	-	-	-
<i>Corvus cornix</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Sturnus vulgaris</i>	8	18,18	3,34	6	37,82	3,52	2	105,9	5,0
<i>Passer domesticus</i>	10	22,72	4,18	14	88,25	8,23	6	317,6	15,0
<i>Passer montanus</i>	6	13,63	2,51	4	25,21	2,35	-	-	-
<i>Fringilla coelebs</i>	14	31,81	5,85	10	63,03	5,88	4	211,7	10,0
<i>Serinus serinus</i>	8	18,18	3,34	8	50,53	4,70	2	105,9	5,0
<i>Carduelis chloris</i>	6	13,63	2,51	4	25,21	2,35	-	-	-
<i>Carduelis carduelis</i>	4	9,09	1,67	4	25,21	2,35	-	-	-
<i>Carduelis cannabina</i>	4	9,09	1,67	4	25,21	2,35	2	105,9	5,0
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	2	4,54	0,83	2	12,60	1,17	-	-	-
<i>Emberiza citrinella</i>	6	13,63	2,51	4	25,21	2,35	-	-	-
Celkem / Total	239	543,2	100	170	1071	100	40	2117	100